

ШЕТЕЛДЕГІ ЭТНИКАЛЫҚ ҚАЗАҚТАР МӘСЕЛЕЛЕРІ**Бейсенбекова Данагүл Алтынбекқызы**hip_hop-girl@list.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰҰ Халықаралық қатынастар факультетінің

Халықаралық қатынастар кафедрасының 3 курс студенті,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Джумадилова Г.М.

Жеті миллионға жуық этникалық қазақтар Қазақстаннан тыс жерлерде тұрады. «Соңғы бір жыл ішінде Қытайдағы саяси жағдайға байланысты бес отандас елге оралып, босқын мәртебесін беруді сұрады. Өкінішке орай, біздің мемлекет Босқындар мәртебесі туралы конвенцияны халықаралық міндеттемелерді қабылдай отырып қабылдады, оларға жақын туыстары Қазақстанда тұрса да, оларға босқын мәртебесін бере алды».

Қазіргі әлемде болып жатқан геосаяси өзгерістер сөзсіз көші-қонның жаңа толқындарына әкеледі, шетелдегі отандастарға қатысты мәселелерді құқықтық реттеу проблемаларын бірінші кезекке көтереді. Бұл әлемнің ең дамыған елдері, көп мәдениетті қоғам құруға деген барлық міндеттемелерімен, соған қарамастан, қоғамдық сұраныстарға сәйкес, отандастарын тарихи отанының айналасына шоғырландыру, тарихи әділеттілікті қалпына келтіру мәселелеріне айтарлықтай назар аударуға мәжбүр болуына байланысты. Сондықтан Израиль, Германия, Польша, Оңтүстік Корея сияқты мемлекеттер ұлттық заңнаманы тек көші-қон процестерін қарастыру деңгейінде ғана емес, сонымен қатар шетелдегі қандастарына мемлекеттік қолдаудың заңнамалық реттелуіне сәйкес қалыптастырады.

Интернетте шетелде жұмыс табуға арналған көптеген ресурстар бар. Қазақстандықтар, беларусьтар мен украиндар сияқты, әлемдік қауымдастықта салыстырмалы түрде арзан жұмыс күші болып саналады, сондықтан шетелдік компаниялар ынтымақтастыққа ТМД елдерінен жоғары білікті кадрларды шақыруға қуанышты. Соңғы екі жылда әлемдік экономикалық тұрақсыздықтың әсерінен халықаралық еңбек нарығында құлдырау байқалды. Шетелде жұмыс жасау қазақстандықтар үшін өзінің тартымдылығын жоғалтқан жоқ, бірақ қазір мамандар өз таңдауын байыпты қабылдайды, өйткені көптеген батыс компаниялары жалақыны қысқартуға немесе қызметкерлерді сол ақшаға қосымша жұмыс істеуге мәжбүр етті.

Қазақстандықтар үшін шетелде жұмыс табуға арналған кеңестер.

Елдің таңдауына тек экономикалық қана емес, сонымен қатар саяси ахуалды, сонымен қатар климат пен жергілікті халықтың менталитетінің ерекшеліктерін ескере отырып, ерекше сақтықпен қарау керек. Соңғы екі фактор - шетелдіктерді өз еркімен жұмыстан шығарудың ең көп тараған себептері.

Әлемде экономикалық бұзылуларға толықтай иммунитет беретін орындар жоқ екенін түсіну керек: тек кейбір мемлекеттер басқаларына қарағанда сәл тұрақтырақ. Келесі күні жағдай күрт өзгеруі мүмкін.

Шетелде жұмыс жасауды қазақстандықтар көбінесе «әлемді көру және өзін көрсету» авантюрасы ретінде қабылдайды, сондықтан көптеген жас мамандар фрилансингті және елден елге саяхаттауды жөн көреді. Орналасқан жер кейде жұмыстың өзінен гөрі маңызды. Интернет пен мессенджер бағдарламалары жұмыс берушімен өзара әрекеттесуді жеңілдетеді.

Шетелде жұмыс істеу қазақстандықтар үшін маусымдық болуы мүмкін. Атап айтқанда, көптеген курорттық аймақтар бар Австралияда үнемі техникалық қызмет көрсететін персонал, сондай-ақ шетелде фермада жұмыс істеуге дайын «ашушылар» қажет.

Шетелден жұмыс іздеп жүрген қазақстандықтардың көпшілігі үшін Канада экзотикалық болып көрінбейді, бірақ бүгінде бұл ел резидент еместерді жалдау бойынша көшбасшы болып табылады, сондықтан кез-келген мамандық бойынша жұмыс табуға болады.

Шетелге жұмысқа орналасу кезінде қазақстандықтар үшін валюта бағамын білу өте маңызды, өйткені әр компания валюта таңдау құқығын өзіне қалдырады. Жұмыс істейтіндердің көпшілігі жергілікті валютада, ал қалғандары АҚШ долларында жалақы алады (мысалы, салықтық себептер бойынша). Шетелге жұмысқа орналасу кезінде қазақстандықтар өздерінің бюджеттерін жоспарлау үшін қаржылық жаңалықтарға мұқият болу керек. Онда жұмыс жасау қазақстандықтар үшін өз елінен тыс жерлерде болып жатқан оқиғалардан хабардар болудың тамаша мүмкіндігі. Жергілікті саясат пен мәселелер туралы хабардар болу жалдауға байланысты болады.

Отанның тірегі – «Отандастар» қоры

«Отандастар» қоры: мақсаты пен міндеті

Шетелде күн кешіп жатқан қандастарын атажұртына жинап жатқан әлемдегі төрт-бес елдің бірі – Қазақстан. Қазақ санын көбейтудің бір жолы – өркениетті елдердің этностық көшті жүргізудегі озық тәжірибелерін, оның оңтайлы тұстарын елімізде пайдалану. Осыған байланысты ҚР Тұңғыш Президенті Н.Назарбаев Қазақстанның қоғамдық жаңаруы аясында шетелдегі қазақтарды қолдауға бағытталған бірқатар тапсырмалары негізінде ҚР Үкіметі 2018-2022 жылдарға арналған шетелдегі этникалық қазақтарды қолдау жөнінде іс-шаралар жоспарын бекітті.

Қор шетелдегі этникалық қазақтардың білім алуын, ана тілін сақтауын қамтамасыз етіп, атамекенге оралған қандастарды қолдау, шетелде тұрып жатқан қазақ диаспорасымен байланыс орнату мәселелеріне баса назар аударады.

«Отандастар» қорының басты мақсаты – жоспарлар мен ұлттық бірегейлікті жүзеге асыру. Ал, қордың міндеті – Дүниежүзі қазақтары қауымдастығымен бірлесіп, әлем қазақтарын бір шаңырақ астына топтастыру, сондай-ақ, шетелдегі және елімізге оралған қандастарымызға білім беру, мәдени және құқықтық салаларда қолдау көрсету.

Қор жұмысын қалай үйлестіреді?

Бүгінгі таңда «Отандастар» қоры жұмысты үш бағытта жүргізуді қолға алған.

Біріншісі – шеттегі қандастарға ана тілімізді, мәдениетімізді, салт-дәстүрімізді танып, сақтап қалуда жан-жақты қолдау көрсету.

Екіншісі – тарихи Отанына көшіп келген ағайындардың бейімделуіне және көшуге ниетті отандастарға көмек беру.

Үшіншісі – Дүниежүзі қазақтары қауымдастығымен тығыз байланыс жасай отырып, аталған жұмыстарды заңнамалық тұрғыдан қамтамасыз ету.

«Түрлі ақпараттарға сүйенсек, шеттегі қазақтар саны 5 миллионнан 8 миллионға дейін жуықтайды. Бұл - фактор диаспора саясатына ерекше назар аударуды талап етеді. Сондықтан, біздің басты қызметіміздің бірі – қандастар -туралы жинақталған мәліметтерді өзектендіріп әрі жүйелендіріп, елдер бойынша қазақ диаспорасының және елге оралған ағайындардың мәселелерін қосымша зерттеп, халықаралық тәжірибені зерделей келе, қорытындысында мемлекеттік диаспора саясаты бағдарламасына ұсыныстар әзірлеу. Бұл дегеніміз – диаспора саясатына мүдделі мемлекеттік органдардың қызметін тиімді үйлестіру, саясат саласының тұжырымдамасын әзірлеу, бизнес-модельдеу негізінде экономикалық тұрғыдан өлшенген, әсіресе ауыл шаруашылығы, оның ішінде мал шаруашылығы мен егін шаруашылығына ұшталған, демографиялық, этнологиялық, миграциялық мүдделерімізді қамтыған және статистикалық мәліметтерге негізделген мемлекеттік бағдарлама әзірлеу сынды күрделі жұмыстарды меңзейді. «Отандастар» қоры жұмысын жобалық кеңсе форматында отандастарға қызмет көрсетудің бірыңғай операторы ретінде ұйымдастырады. Тарқатып айтқанда, диаспоралық саясат бағдарламаларын әзірлеу, Байланыс орталығы мен қоғамдық қабылдау жұмысын үйлестіру, диаспора саясаты мәселелері бойынша қоғамның түрлі көзқарастағы ағымдарын ұштастыратын диалог алаңдарын құру, білім саласында шетелде қазақ тілін үйрету бойынша білім беру инфрақұрылымын құру, шетелдегі қазақ диаспораларының балаларына Қазақстанда оқуға жағдай жасау, қазақ диаспорасы мен қазақстандық бизнес өкілдерінің іскерлік байланыстарын орнатуға және нығайтуға ықпал ету.

«Отандастар» жастардың оқуын қаржыландыра ма?

Қорда шетелде қазақ тілін үйрету бойынша білім беру инфрақұрылымын құру, шетелдегі қазақ диаспораларының балаларына отандық ЖОО-да оқуға арналған және шетелде білім алуы үшін стипендиялар тағайындау, Назарбаев зияткерлік мектептері негізінде қазақ халқының дәстүрлері мен тарихын қамтыған қазақ білім беру турларын ұйымдастыру қарастырылған.

Қандастар құқығы қорғалады

Құжат рәсімдеу барысында қандастардың құқығы қорғалып, жемқорлыққа мүлде жол берілмеуі тиіс. Мұндай мәселелерді шешу үшін «Байланыс орталығы мен қоғамдық қабылдаулар» деп аталатын жоба іске қосылған. Мұндағы мақсат – «Бір терезе» қағидаты негізінде барлық қызметтерге қолжетімділікті қамтамасыз ету. Осы бағытта мүдделі мемлекеттік мекемелермен басқосулар өткізіп, бірлесіп жұмыс атқаруда.

Қордың жұмысы қарқынды

«Отандастар» қорының дерегінше, 2018 жылы мемлекеттік тапсырыспен үш ірі шара ұйымдастырылған. Өткен жылы қарашада Нұр-Сұлтанда «Қасиетті қазақ елі» өнер фестивалі өтіп, шараға шетелден 38 этникалық қазақ және Қазақстанға көшіп келген 70-тей қазақ қатысқан. 2018 жылы 7-9 желтоқсан күндері Ресейдің Омск қаласында кіші құрылтайын өткізіп, іс-шараға Ресейдегі қазақ диаспорасынан 50-60 адам қатысқан. «Отандастар» қоры былтыр Түркия, Қырғызстан, Моңғолия, Иран, Қытай, Өзбекстан, Ресей және Еуропадан 28 қазақты шақыртып, «Қасиетті Қазақстан. Туған жерге тағзым» мемлекеттік бағдарламасы аясында Түркістанға саяхат ұйымдастырған. Ал 2019 жылға бюджеттен 300 миллион теңге бөлінген. Қор шетелде тұратын этникалық қазақтар мен қандастардың балаларын Қазақстандағы демалыс лагерьлеріне жіберуді қарастырған. Сонымен қатар, «Отандастар» қоры шетелден көшіп келген қазақтарды қоғамға бейімдеп, кәсіп ашуға көмек көрсетуде.

Біздің пікірімізше, қазақ диаспорасы мәдени салада шынымен де қолдауды қажет етеді. Себебі олардың қазақ ұлтының өкілдері ретінде сақталуы осыған байланысты. Дамыған елдердің көпшілігі бюджеттен қаржыны шетелдегі ұлттық мәдени орталықтарға бөледі, бұл нақты қолдау. Қазақстанға да бұл жұмысты жүйелі түрде жүргізу қажет. Сонымен қатар, диаспора жастары арасынан әдебиет пен өнерге, ғылымға, спортқа, кәсіпкерлікке қабілетті адамдарды іздеп, олардың біліміне көңіл бөлу қажет. Шетелдегі ағайындарымызға білім беру мен тілдерді оқыту саласында да қолдау қажет.

Пайдаланылған әдебиеттердің тізімі

1. Шетелдегі қазақ диаспорасы туралы заң керек
<https://oq.gov.kz/news/28-sheteldegi-qazaq-diasporasy-turaly-zanh-kerek>
2. Қазақстандағы диаспоралардың тарихы
<https://www.abai.kz/post/105522>
3. Шетелдегі этникалық қазақтарды қолдау жөніндегі 2018 - 2022 жылдарға арналған іс-шаралар жоспарын бекіту туралы
<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000280>
4. Қазіргі этникалық процестердің ерекшелігі және этносаяси процестердің ішкі саяси жағдайға ықпалы
<https://e-history.kz/kz/history-of-kazakhstan/show/9045/>
5. Көші-қон мен демография: маңызы мен мәселесі
<https://abai.kz/post/73064>
6. Қазақстанға қазақ керек!
<https://abai.kz/post/56794>